

АНТУН СБУТЕГА

УЧЕШЋЕ БОКЕЉА У КИПАРСКОМ РАТУ И БИЦИ КОД ЛЕПАНТА

ЈЕРОНИМ БИСАНТИ И КОТОРАНИ ДОНИЈЕЛИ ГРАДУ ВЈЕЧНУ СЛАВУ

У колективној меморији и историографији Црне Горе није довољно валоризована историја Боке, што је посљедица тога што је она политички одвојена од остатка Црне Горе од 1360. до 1918, иако су постојале јаке политичке, војне, привредне, културне и вјерске везе између њих. Бока је већим дијелом остала дио европске цивилизације и није била освојена од Турака, упркос њихових бројних покушаја. Бокелји су учествовали у свим ратовима Млетачке републике против Османског царства у којима се одлучивала судбина Медитерана, Балкана и Европе (1463-1679, 1499-1503, 1537-1540, 1570-1573, 1645-1669, 1684-1699, 1714-1718). Битну улогу је имала Бокелјска морнарица, која је поред других функција имала и војну. Сви поморци су били њени чланови и са ратним бродовима бранили залив, Јадран и учествовали у акцијама и млетачке против османске флоте и гусара на Медитерану. Кипарски рат је био један од најважнијих на Медитерану, а поморска битка код Лепанта, једна од најважнијих у поморској историји. Султан Селим II је 1570. са великим снагама напао на млетачки Кипар, а Венеција није била спремна на рат. Османско царство је угрожавало цијели Медитеран, а крајњи циљ је био освајање Италије и Европе. Папа Пио V је формирао Свету лигу, савез кршћанских држава, али је ривалитет Венеције и Шпаније, успоравао стварање савеза, а требало је пронаћи огромна средства да се сагради моћна флота, наоружа и опреми и да се нађе довољно веслача, посаде и војника. Док су преговори трајали, Турци су освојили на Кипру Никозију, масакрирали браниоце и опсјели Фамагусту. Тада је велики везир био Мехмед-паша Соколовић, а командант војске на Кипру Лала Кара Мустафа-паша Соколовић, поријеклом Срби.

ПОМОЋ УЛЦИЊУ И БУДВИ

Млетачки посједи на обали данашње Црне Горе, Улцињ, Бар, Будва и Котор са околином, изузев турске обале од Рисна до Херцег Новог и турског Грбља, били су крајња граница кршћанске Европе према Османском царству. Црногорска племена нијесу тада учествовала у ратовима против Турака. Ни ови млетачки посједи нијесу били спремни за рат. Венеција је послала појачања и почела акције против околних турских посједа, са мало успјеха. Турци су напали Паштровиће, завладала је несташица и епидемија куге, нарочито у Котору, од које су умрле хиљаде особа. Градови су били пуни избјеглица, а Турци су нападали са копна и са мора. Док се кршћанска флота окупљала у Месини, јака турска флота је продрла у Јадран, а турска војска напала Улцињ. У помоћ Улцињу је послата војска из Котора од 600 војника. Напад је почео 29. јула, али се град бранио. Када је стигла велика турска флота и запријетила бомбардовањем са мора, одбрана је постала немогућа. Договорени су услови предаје, који су предвиђали да војници и становници града, који то желе, напусте Улцињ. Упркос томе град је опљачкан, многи грађани убијени или претворени у

робље. Бар, који је био добро наоружан и имао јаку војну посаду, предао се без борбе. Касније су млетачке власти за то осудиле млетачког команданта Бара. Највећи противник предаје града био је надбискуп Иван Бруни, и зато су га Турци заробили и постао је роб на галији. Будву, која није имала могућности да се брани, напустили су војска и становништво, и склонили се у Котор. Турци су похарали град и флота се упутила према Котору.

ФЛОТА УЛАЗИ У БОКУ

Флота је ушла у Боку 10. августа и опсјела Котор. Град је одбио да се преда, иако је посада града била мала у односу на турске снаге, војску и флоту од око 50 галија. Турци су зато одлучили да напусте опсаду и флота је напустила залив 16. августа. У међувремену су послједице дуготрајања Млечани предали Турцима Фамагусту и околну Лалу Мустафу је, упркос обећања, убио млетачке официре, а команданту Маркантонију Брагантину одрао живом кожом. У поморској бици код Лепанта 7. октобра 1571. галије из градова источног Јадрана су дале огроман допринос, а на другим бродовима млетачке флоте био је укрцан велики број људи са источног Јадрана, према неким процјенама око 15.000. У саставу флоте су, осим галије из Котора, биле галије Цреса, Крка, Копра, Хвара, Раба, Трогира, и Шибеника. Которска галија „Свети Трипун“ налазила се у саставу млетачке флоте на десном крилу и била је четрдесет друга по реду. Командант је био которски племић Јероним Бисанти, а посаду су чинили становници Котора и околине. На адмиралском броду млетачке флоте заставу Републике чува-

ло је 15 заставника из Пераста. На адмиралском броду Дон Хуана од Аустрије, главног команданта флоте, пилот је био Пераштанин Петар Стијепов Марковић. Которска галија је вила, поред млетачке, и заставу Котора са ликом Светога Трипуна. Двије велике флоте су се сукобиле 7. октобра код Лепанта (Наупактос у Грчкој). Флоту Свете лиге су чинили бродови Венеције, Ђенове, Тоскане, Савоје, Шпаније, Папске државе и малтешких витезова, са укупно 204 галије, шест галеаца и десетине помоћних бродова. Врховни командант је био Дон Хуан од Аустрије, са адмиралима Маркантонијем Колоном из Папске државе, Себастијаном Вениером и Агостином Барбаригом из Венеције и Ђиан Андреом Доријом из Ђенове.

ВЕЛИКИ ГУБИЦИ НА СВЕ СТРАНЕ

Више од половине флоте чинили су венецијански бродови, 105 галија и шест огромних галеаца, највећих бродова са много топова. Османска флота, под врховном командом Али-паше (десним крилом је командовао Мехмет Сорок, вице краљ Египта, а лијевим алжирски беглербег Улуч Али), имала је нешто више бродова, али са мањим бројем великих галија, знатно мањим бројем топова и пушака и мање укрцаних бораца. Битка је трајала око пет сати и османска флота је претрпјела страховит пораз. Кршћани су изгубили само 17 галија, док се од турске флоте спасило од уништења или заробљавања само око 40 галија. Турци су изгубили око 30.000 људи, 3.500 је било заробљено, а 13.000 кршћанских робова ослобођено. Кршћански губици износили су око 7.600 људи, од којих 4.856 на млетачким бродовима.

Шест великих млетачких галеаца са моћном артиљеријом наниле велике губитке непријатељу. Кршћански бродови су остварили предност на лијевом крилу и у средини, а нашли су се у опасности на десном крилу, јер је адмирал Дориа омогућио продор галија Улуч Алија, гдје су се налазиле рабска, трогирска и которска галија. Оне су се нашле изложене нападу премоћне турске ескадре и од њих је зависио исход битке у критичном моменту. Галија „Свети Трипун“ је била нападнута од четири турске галије. Јероним Бисанти и посада су се борили херојски и сви су изгинули. Ситуацију је спасио маркиз Санта Круз, који је са резервним галијама присилио бродове Улуч Алија на бијег, али то није спасило Которане. Како пише Мауро Орбини 1601. године, Јероним је „овјековјечио своје име, као и име своје отаџбине. Када се као заповједник которске галије нашао са другим кршћанима у бици против Турака 1571. године, тако се јуначки и храбро борио са читавом својом посадом, мада је његова галија била нападнута од четири турске галије, да непријатељ није успио да је зароби докле год није изгинуо и посљедњи Которанин, пошто су направили покољ међу непријатељима, тако да је бивало да је по седам и осам отпратило у смрт једног Которанина, падоше сви на вјечну славу своју и града Котора“. То је била највећа жртва и херојски подвиг у кршћанској флоту, јер ни на једној другој галији Свете лиге није изгинула цијела посада. У бици је погинуло и седам перашких заставника, а шпански војници су убили надбискупа Брунија, док је његов брат Гаспар, малтешки витез, био капетан папске галије у истој бици.

КОТОР И ДРУГИ ПУТ ОДБРАЊЕН

Рат је настављен, али флота Свете лиге није успјела да искористи побједу и ниједан од амбициозних планова за акцију против Турака није реализован. Венеција је покушала без успјеха да освоји Херцег Нови 1572. Планирано освајање Бара није реализовано. Турци су поново напали Котор и француски амбасадор у Мадриду је написао, да ако султан освоји Котор „смаатрам га господаром Јадранског мора и у његовој је моћи да пристане у Италији и тако је опколи са мора и с копна“. Захваљујући храброј одбрани Котор је и овога пута одолио. Коначно је 1573. склопљен мир између Млетачке Републике и Османског Царства, којим је Република изгубила Кипар, а у Црној Гори Бар и Улцињ. Посљедице рата су биле драматичне. Поред људских губитака и материјалних штета, били су изгубљени Бар и Улцињ, а турска позиција на Приморју је била знатно ојачана, упркос бици код Лепанта. Турци су претворили Улцињ у базу гусара који су наносили велике губитке бокелјским бродовима. Но, послједице битке код Лепанта турска флота није покушавала продор према западу и њена моћ је смањена, а показало се да уједињена кршћанска Европа може побједити до тада незауствљиво Османско царство. Папа је приписао побједу помоћи Богородице и 7. октобар је посвећен Госпи од крунице. У ратове Венеције против Османског царства у XVII вијеку, Кандијском и Морејском, када су папе поново формирале Свете лиге, у којима активно учествују Бокелји, укључују се постепено и црногорска племена, почињу дугу борбу за ослобођење. ■

БИТКА КОД ЛЕПАНТА Непознат аутор, 1571.

Послије ове бијке Турска флота није покушавала продор према западу и њена моћ је смањена, а указало се да уједињена кршћанска Европа може побједити до тада незауствљиво Османско царство. Папа је приписао побједу помоћи Богородице и 7. октобар је посвећен Госпи од крунице